

UNGE, UDDANNELSE OG UNGDOMSLIV I SJÆLLANDSKE UDKANTSOMRÅDER

Trine Wulf-Andersen, Lene Larsen, Kevin Mogensen,
Signe Hvid Thingstrup, Peder Hjort-Madsen & Steen Baagøe Nielsen

Denne publikation udgør afsættet for et forsknings- og udviklingsprojekt om unge, (erhvervs) uddannelser og ungdomsliv. Projektet "Unges Læreprocesser i og omkring Erhvervsuddannelser i sjællandske udkantsområder" – forkortet til ULE – undersøger forholdet mellem uddannelseskultur og ungdomskultur og arbejder på den baggrund med at skabe nye tilbud til sårbare unge. Her præsenterer vi projektets baggrund og formål samt nogle centrale forskningsmæssige perspektiver, som projektets arbejde vil tage udgangspunkt i.

A scenic view of a rocky coastline. The foreground shows a rocky shore with some green grass. The middle ground is a calm body of water with several large, light-colored rocks scattered across it. In the background, a dark, forested coastline is visible under a bright blue sky with scattered white clouds.

Projektet er et samarbejde mellem Center for Erhvervsrettede uddannelser Lolland-Falster (CELf), Erhvervsuddannelsescenter Nordvestsjælland (EUC Nordvestsjælland), Erhvervsuddannelsescenter Sjælland (EUC Sjælland) og Lolland, Holbæk og Vordingborg Kommuner samt Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning, Roskilde Universitet.

Projektet løber i perioden 1. november 2011 til 31. oktober 2014 og er støttet af Den Europæiske Socialfond. CELf har det overordnede projektansvar.

Baggrunden for projektet er, at der i ud-
kantskommunerne er en stor andel af
unge, der ikke har uddannelse over grund-
skolen. Samtidig forventes der en markant
mangel på arbejdskraft i løbet af nogle få år
bl.a. på grund af de store årganges tilbage-
trækning fra arbejdsmarkedet. I forlængelse
af disse udfordringer har projektet til formål
at udvikle og afprøve nye metoder til rekrut-
tering, motivering og fastholdelse af unge i
ungdomsuddannelserne – med særligt fo-
kus på unges identitetsprocesser, deres be-
hov for faglige og sociale fællesskaber og
relationer samt frafald og overgange i ud-
dannelsessystemerne.

Projektet skal arbejde med samspillet
mellem unges liv uden for skolen og den un-
dervisning og det faglige og sociale miljø, de
oplever i erhvervsuddannelserne. Projektet
har derfor to spor: "Mødet med skolen", hvor
der primært arbejdes med mødet mellem

de unge og erhvervsuddannelsernes kultur,
og "Livet rundt om skolen", hvor de unges
hverdagsliv er i fokus som en bredere ramme
for at forstå deres forhold til uddannelse.

I denne publikation opridser vi nogle
vidensområder som vil være omdrejnings-
punkter i projektets videre arbejde: Unge,
ungdomsliv, (erhvervs)uddannelse og del-
tagerorienteret uddannelsesudvikling. Pub-
likationen er et oplæg til projektets arbejde
med at udforske og udfordre både teoretiske
og praksisnære billeder af (sårbare) unge, ud-
kant og (erhvervs)uddannelse - som led i at
udvikle såvel ny viden som konkrete (uddan-
nelses)understøttende tiltag for sårbare unge.

Unge og ungdomsliv

*Projektet knytter an til den bredere ungdoms-
forskning. Ungdomsforskningen er generelt
optaget af at forstå ungdomslivets forandrin-*

ger og udfordringer. Men ungdomsforskning rummer også vidt forskellige – psykologiske, sociologiske og kulturanalytiske – perspektiver på unge og ungdomsliv. Som afsæt for projektet er det derfor vigtigt at tydeliggøre, hvordan forskellige teoretiske tilgange skaber bestemte billeder af unge og deres livssituation.

Inden for forskningen i unge og ungdom skelnes der traditionelt mellem ungdom som en psykologisk kategori (livsfase), som en sociologisk kategori (en samfundsmæssig gruppe) og som en social kategori (en interaktionssammenhæng). Disse forståelser knytter an til forskellige psykologiske, sociologiske og kulturanalytiske begrebssætninger (jf. Friebel, 1983, Drotner, 1999, Mørch, 1985, 2010). Vi præsenterer her ganske kort nogle af de teorier som i særlig grad har præget ungdomsforskningen og de forskellige professionelle og folkelige forståelser af unge og ungdom, som vil være på spil i vores projektarbejde.

Et klassisk, udviklingspsykologisk perspektiv

Forskningen i unge og ungdom har sit udspring i udviklingspsykologien, hvor begrebet *adolescens* har været omdrejningspunktet for forståelsen af *ungdommen som en livsfase* præget af særlige psykiske forandringer i

overgangen fra barn til voksen. Her er den individuelle udvikling fra barn til ung og fra ung til voksen i fokus. Især har Erik H. Eriksons teori fra slutningen af 1960'erne været dominerende for forståelsen af ungdom i den vestlige del af verden.

Erikson (1971) forstår ungdom som en livsfase, hvor man udvikler sin identitet gennem en krisefyldt proces. Der er ifølge Erikson to centrale punkter i denne proces. Det ene er integrationen af tidligere erfaringer i dannelsen af en *jeg-identitet*. Det andet er sammenfaldet mellem andres og individets egen opfattelse af sig selv og de sociale muligheder. Udgangspunktet er, at disse integrationsprocesser foregår modsætningsfrit og har en positiv udgang: Der sker en vellykket tilpasning gennem psykiske omstruktureringer, biologiske vækstprocesser og processer, der fører til adskillelse fra forældrene (Larsen, 2003).

Et kulturteoretisk perspektiv

Ungdomskulturforskningen analyserer unges forskellige subkulturelle tilhørsforhold og unges kulturelle, æstetiske og symbolske udtryksformer. Det primære fokus er på unge som en samfundsmæssig gruppe, der har

Paul Willis' (1977) analyser af drenges *antiskolekultur* har leveret stor inspiration til den danske ungdoms- og uddannelsesforskning (f.eks. Kryger, 1987, Hjorth-Madsen, 2011). Kulturanalytiske perspektiver anvendes her til at vise, hvordan skolekultur og ungdomskultur mødes og brydes – og til at identificere forskellige med- og modkulturer i forhold til skolen.

særlige subkulturdannelser og medieforbrug. Her arbejdes ud fra den antagelse, at en væsentlig del af de unges socialisering foregår udenfor de etablerede institutioner (som f.eks. skole, familie og arbejde). Socialiseringsprocesser foregår også i fritiden, i kammeratskabsgrupperne, i de unges "frie" udfoldelse, og de foregår på tværs af forskellige livsområder gennem de unges symboliske kommunikation (i sprog, omgangsformer, kropsudtryk mv.).

Modernitetsteoretiske perspektiver

Modernitetsteoretiske perspektiver fokuserer på de anderledes og vanskelige udfordringer, som nye generationer af unge står overfor som følge af samfundsmæssige, kulturelle og subjektive forandringsprocesser. Især Thomas Ziehes teorier og begreber om moderne *unges ændrede so-*

cialisationsbetingelser står stærkt i den danske ungdomsforskning. Den socialisations-teoretiske tilgang har blandt andet inspireret analyser af *unges mange valgmuligheder og søgen efter identitet*. Den samfundsmæssige udvikling åbner ganske vist nye muligheder for samfundsdeltagelse, men producerer også samtidig en voldsom kompleksitet, der skaber psykiske vanskeligheder for flere og flere unge (Langager 2007). I den forstand følges en øget frihed med en øget risiko for de unge (f.eks. Illeris m.fl. 2002).

Et andet modernitetsteoretisk perspektiv i ungdomsforskningen er individualiserings-tesen. Her stilles skarpt på forandringer i unges veje ud og ind af f.eks. uddannelsessystemet og arbejdsmarkedet. Vægten kommer her til at ligge på individuelle håndteringer

Thomas Ziehes (1983,1989,2004) centrale pointe er, at *kulturel frisættelse og aftraditionisering* ikke kun giver unge større frihed og flere valgmuligheder, men også medfører øgede belastninger for den enkelte. Det kan være i form af krav om øget refleksivitet, orienteringsvanskeligheder og øgede ambivalenser. Især kan ambivalens mellem de identitetsprojekter, som man kan drømme og have forventninger om, og det, der lader sig omsætte i handling, føre til et identitetsmæssigt ubehag.

af risici og usikkerheder frem for på sociale og klassemæssige bindinger eller forudsigelige vandringer fra familie over skole til arbejdsmarked (Furlong & Cartmel, 1999). Et andet fokus er, hvordan unges fællesskaber bliver mere flydende – og de rammer der er både nødvendige og begrænsende for den individuelle frihed derfor hele tiden forandringer sig (Baumann, 2002).

Individualiseringsbegrebet hos Ulrich Beck (1997) skaber opmærksomhed på, hvordan individernes livsløb løsrives fra traditionelle fastlagte bindinger og bliver til den enkeltes eget ansvar. Når der ikke længere findes et velbeskrevet livsudkast, som er udtænkt på forhånd i en *normalbiografi*, bliver det den enkeltes opgave at udfærdige sin egen vej – at beskrive og argumentere for sin *valgbiografi*.

Et positioneringsteoretisk perspektiv

De senere år har dele af ungdomsforskningen gjort op med forestillingen om mennesket som autonomt og om identitet i form af et kerne-selv. Inspireret af *poststrukturalistiske* teoretikere forstås identitet her snarere som noget, der løbende bliver til gennem interaktion med andre. Identiteter er derfor altid relationelle, flertydige og ufærdige. Hvem

Bronwyn Davies' (1997) *positioneringsbegreb* har rod i en diskursanalytisk tradition. Begrebet retter opmærksomheden mod hvordan en persons tale og handlinger medvirker til at konstituere selve personen. Begrebet fokuserer således på hvordan identiteter bliver til i en dynamisk proces af interaktioner mellem mennesker.

vi 'er' og hvordan vi forstår os selv afhænger af, hvilke *positioner* vi tilbydes og griber indenfor forskellige *diskursive praksisser*.

Sådanne blikke anvendes i ungdomsforskningen blandt andet til at pege på inklusions- og eksklusionsprocesser. Eksempelvis hvilke positioner der er mulige og umulige at tale frem og indtage i skolen og uddannelsessystemet (Pless, 2009). Eller hvordan muligheder for personlig forandring og social integration kan skabes og ikke skabes i særlige socialpædagogiske miljøer (Wulf-Andersen, 2004).

Unge, udsathed og sårbarhed

Forskellige teoretiske perspektiver på unge og ungdomsliv producerer også forskellige billeder af, hvad det vil sige at være udsat og sårbar og hvilke handlemuligheder der kan tænkes i forhold til unges vanskeligheder.

Udviklingspsykologiske tilgange skaber billeder af unge, der fortrinsvis på grund af deres alder er i identitetsmæssig krise, grundet i biologiske og hormonelle processer. Problemerne identificeres derfor som personlige og individuelle: det drejer sig om at finde sin rette hylde.

De modernitetsteoretiske inspirationer arbejder også med en kriseforståelse. Men her drejer krisen sig om, at samfundsmæssige forandringsprocesser gør det vanskeligt at være ung. Denne tilgang fokuserer derfor på, hvordan mange unge har problemer med ungdomslivet som sådan og derfor mistrives, føler sig ensomme, har spiseforstyrrelser osv. (F.eks. Illeris, 2002, Kofoed & Nielsen, 2005, Nielsen, 2010). Problemerne er her mere begrundet i samfundsmæssige moderniseringsprocesser end i biologi og hormoner. Disse tilgange har tendens til at fokusere på, hvordan vanskelighederne giver sig udslag i de unges trivsel og selvforståelse, end på det underliggende spørgsmål om, hvilke vanskeligheder moderniseringsprocesserne skaber for de unge.

De kulturanalytiske perspektiver er derimod baseret på en forståelse af udsathed og sårbarhed som noget, der knytter sig til konkrete sociale forhold. Her er enten mangel på fællesskaber og tilhørsforhold eller medlem-

skab af de "forkerte" grupperinger i fokus. I forlængelse heraf rettes opmærksomheden mod unges ydre reaktioner og adfærd.

De positioneringsteoretiske perspektiver placerer sig på tværs af dette ved at fokusere på mødet mellem de unge og de kontekster, de indgår i. Med denne tilgang kan sårbarhed ikke forstås som en generel, fast defineret tilstand, men som noget der dels er forankret i, dels får nogle konkrete fremtrædelsesformer og konsekvenser indenfor nogle bestemte institutionelle rammer (f.eks. Pless, 2009).

Unge i erhvervsuddannelse

Projektet arbejder også med afsæt i uddannelses-sociologien. Uddannelsessociologien beskæftiger sig generelt med forholdet mellem uddannelse og samfund og undersøger, hvilke samfundsmæssige opgaver uddannelserne bidrager til at løse. Også her findes forskellige teorier, som fremsætter forskellige forståelser og billeder af, hvad der er på spil i uddannelserne, og hvilken rolle uddannelse kan spille i unges liv.

Et funktionelt perspektiv

Uddannelsessystemet spiller en stor rolle i de fleste menneskers liv, ligesom det spiller en central rolle i de samfundsmæssige moderniserings- og differentieringsproces-

ser (Salling Olesen, 2011). I et uddannelsessociologisk perspektiv har uddannelsessystemet en række funktioner i forhold til samfundshelheden (Salling Olesen, 2011). Vigtigst skal uddannelserne *Kvalificere* og altså udvikle menneskers kompetencer til at indgå i bestemte samfundsmæssig aktivitet – typisk et erhvervsarbejde. Samtidig skal uddannelserne *Socialisere* og knytter sig derfor også til indføring i sociale færdigheder, kulturelle værdier og samfundsmæssige funktionsmåder, som har betydning for at kunne varetage et arbejde. Derudover har uddannelsessystemet en *sorterings- og allokering-funktion*: Det er indbygget i systemet at ikke alle skal have lige meget uddannelse, og at vi skal uddannes til at kunne indgå i forskellige samfundspositioner. Yderligere har uddannelsessystemet også en *opbevaringsfunktion*, der består i at rumme og socialisere børn og unge i institutioner, så de voksne kan frigøres som arbejdskraft. Endelig kan der tilføjes en *udbytningsfunktion*, i den forstand at der i f.eks. erhvervsuddannelserne og professionsbacheloruddannelserne indgår perioder, hvor man arbejder billigt som modydelse mod at få uddannelsen.

Disse funktioner spiller sammen og krydser hinanden på forskellige måder indenfor de enkelte uddannelser på forskellige histori-

ske tidspunkter. Inden for erhvervsuddannelserne gør de det på en ganske særlig måde.

Historisk har (erhvervs)kvalificeringsfunktionen stået centralt i erhvervsuddannelserne, mens den bredere socialiseringsfunktion har været mere associeret med især de erhvervsfaglige grunduddannelser (EFG) i 1970'erne og til dels med den helhedsorienterede undervisning i 1990'erne. Erhvervsuddannelserne har naturligvis stadigvæk en kvalificeringsfunktion - formålet er stadig at uddanne faglært arbejdskraft - men nogle af de andre funktioner er blevet tydeligere og har ændret sig i sit indhold. Socialiseringsfunktionen er nu i højere grad knyttet til gennemførelse af uddannelse som udtryk for en generel social integration. Også opbevaringsfunktionen træder tydeligere frem, hvor sårbare unge rummes i uddannelserne som led i en bredere social indsats (Larsen, 2012). Og i særlig grad er sorteringsfunktionen fremhævet i forhold til situationen, hvor flere elever kæmper om et mindre antal praktikpladser, og polariseringen blandt eleverne er blevet større (Koudahl, 2004, Jørgensen, 2011).

Det funktionelle perspektiv på erhvervsuddannelserne skaber et billede af disse uddannelser som både at være kvalificerende (og disciplinerende) og at være et potentielt rum for erfaringsdannelse.

Et reproduktionsperspektiv

I et lidt anderledes uddannelsessociologisk perspektiv forstås uddannelser i stedet som *institutioner, der bidrager til den sociale og kulturelle reproduktion*. Her fokuseres på hvilke former for ressourcer eller symbolsk kapital individuelle unge er i besiddelse af, og hvordan deres kapital står i forhold til de kapitalformer, som uddannelserne vægter og forudsætter i deres daglige praksis.

Ifølge Pierre Bourdieu (2006) bringer alle aktører forskellige former for *symbolsk kapital* ind i uddannelsesfeltet. Kulturel, social og økonomisk kapital kan give både enkeltpersoner og grupper muligheder for at opnå magt i feltet. Det levede livs erfaringer aflejres ifølge Bourdieu i vores *habitus*, som disponerer os for at foretage valg, der bekræfter tidligere valg. Hvis en særlig *habitus* og de særlige kapitalformer der knytter sig hertil står i for stor kontrast til de situationer og institutionelle miljøer, som den enkelte møder, vil individet derfor være tilbøjelig til at fravælge eller undgå dem.

Det er dette teoretiske perspektiv, der har givet inspiration til undersøgelser af elever med "uddannelsesfremmede forældre" så-

vel som til begrebet om "mønsterbrydere". Mønsterbrydning finder sted, hvor unge med en bestemt social baggrund ændrer retning på grund af mødet med personer, der har en anderledes *habitus* (Kaspersen & Blok, 2011).

Unge, frafald og overgange

I forlængelse af 95 % målsætningen er der de senere år lagt et stort politisk pres på især erhvervsskolerne om at løfte opgaven om uddannelse til alle unge. Det har skabt stor opmærksomhed på frafald, fastholdelse og gennemførelse i uddannelserne – men også i forskningen. Her har frafalds- og overgangsproblematikker været anskuet fra hhv. individuelle, systemiske og kulturelle perspektiver, der har forskellige bud på årsager til frafald og veje til gode overgange.

Et individuelt perspektiv

I en lang række studier knyttes årsagerne til frafald sammen med, *hvad der karakteriserer de konkrete unge*, der falder fra. Disse studier peger på, at de unges sociale baggrund har afgørende betydning. Det gælder primært de ressourcer med hensyn til uddannelse og kulturel kapital, som forældrene bidrager med. Således peger studierne på øget frafaldsrisiko for etniske minoriteter, børn af enlige foræl-

dre, forældre med lav indkomst osv. Selvom forskningen peger på betydningen af de unges *sociale* baggrund, så bliver det ofte til et spørgsmål om *individuelle* fejl og mangler, når den omsættes til politik og pædagogik: Frafaldet forklares med individuelle, problematiske unges mangel på skolekundskaber, disciplin og sociale kompetencer.

Denne forståelse vinder ofte genklang i uddannelserne. I uddannelsessystemets selvforståelse er den enkeltes flid og evner, der er afgørende og i mindre grad forældrenes uddannelse og position. Desuden er det de unges mangler, som skolerne kan gøre noget ved (Jørgensen, 2011).

Et systemisk perspektiv

Hvis vi retter blikket mod erhvervsuddannelsessystemet, så medførte reformen i 2000 en radikal individorientering i uddannelserne, hvor mange valgmuligheder og den personlige uddannelsesplan var centrale elementer. Ambitionen var at møde nye generationers behov og reducere frafaldet, men denne uddannelsesstruktur har vist sig at være problematisk i forhold til mange unge, ikke mindst de mest udsatte (Larsen, J m.fl. 2003) – også med de ændringer der i 2007 skulle forsøge at gøre mødet mellem uddannelsen og de unge mindre vanskeligt.

Reformerne har på institutionsniveau betydet, at udsatte unge møder en række niveaudelinger og differentieringer i uddannelsen. Eksempelvis etableres der klasser på forskellige niveauer, hvoraf nogle klasser primært forfølger faglige mål og andre primært sociale mål (Larsen, 2012). Indgange, overgange og frafald bliver med dette perspektiv synlige som elementer i en *institutionel selektion* (Jørgensen, 2011).

Et kulturelt og strukturelt perspektiv

Forklaringer på frafald bliver i nogle studier søgt i de kulturelle forandringer, der er sket mht. unges overgange fra grundskole til arbejdsmarked. Overgangene kan ikke længe forstås som simple, fremadrettede processer, hvor uddannelse i ungdomslivet afløses af arbejde i voksenlivet (Walther, et al 2006, Pless, 2009). Vejen er blevet længere og mere kompleks.

Livsløb er blevet forskellige og foranderlige, og mange unge bruger *uddannelse som led i en personlig afklaring* deres egne interesser og muligheder, inden de træffer et valg og gør en uddannelse færdig (Wyn & Dwyer, 2000). De unge kan i stadig mindre grad bruge deres forældres erfaringer til at håndtere de mange valg og muligheder, der (tilsyneladende) viser sig ved afslutningen af

grundskolen. Det betyder, at unge i dag på egen hånd må afsøge uddannelsessystemets muligheder inden de træffer 'det rigtige' valg. Samtidig er der hos de unge selv og deres omgivelser en forventning om, at valg af uddannelse og arbejde skal være individuelt begrundet og personligt meningsfuldt.

En anden strukturel forklaring er, at der er sket en generel forandring af forholdet mellem uddannelsessystem og beskæftigelsessystem. I den traditionelle mesterlære skete uddannelsen gennem arbejdet. Koblingen mellem en bestemt uddannelse og en plads på arbejdsmarkedet var derfor tydelig. Denne kobling er blevet delvist svækket med afskaffelsen af mesterlæren og forlængelse af uddannelsens skoledel - og i kraft af at uddannelserne er blevet bredere og fået tillagt en lang række andre opgaver.

ULE-projektet:

Hvor unge, uddannelse og socialt arbejde mødes

Erhvervsuddannelserne står overfor store strukturelle, organisatoriske og pædagogiske forandringer i forbindelse med at skulle tage hånd om en langt mere fagligt og socialt differentieret målgruppe end tidligere. De senere års udvikling har derfor bragt oprettelsen af

særlige grundforløb og mere praktisk orienterede uddannelsesforløb med sig. Hertil kommer en lang række af ekstra funktioner som f.eks. mentorer, psykologordninger og andre ressourcepersoner. Alt sammen med henblik på at få så mange unge som muligt til at gennemføre en erhvervsuddannelse - herunder unge med alvorlige sociale og psykologiske problemer. Mange af disse initiativer overskrider det, der traditionelt forbindes med uddannelse og kvalificering af faglært arbejdskraft, og overlapper i sin praksis og karakter med bredere socialt arbejde. Samtidig arbejder mange professionelle og frivillige i det sociale arbejde med at understøtte sårbare unges sociale integration netop gennem deltagelse i uddannelse. Derfor vil dette projekts forsknings- og udviklingsarbejde tage afsæt i det grænseland og krydsningsfelt, hvor sårbare unge, erhvervsuddannelser og socialt arbejde mødes.

Nogle erhvervsuddannelser er gode til at løse en bredere opgave (Jensen og Larsen, 2011), og efterhånden viser en del erfaringer og forskning, at engagerede lærere, sociale miljøer og gode kombinationer af det kvalificerende og socialiserende har en god indvirkning på unges læring, trivsel og gennemførelse (Jørgensen, 2011).

Men der er fortsat en række modsæt-

ninger der præger mødet mellem uddannelse og det sociale arbejde, hvilket skaber forskellige former for orienteringsvanskeligheder og konkrete dilemmaer i den daglige praksis: Skal man trække elever gennem et grundforløb for at se dem blive afvist på hovedforløbet? Stiller det trods alt de unge bedre at få en del af en uddannelse end slet ikke at få en uddannelse (Larsen, 2012)? Hvordan balancerer man i praksis mellem fokus på faglige færdigheder og fokus på psykosociale vanskeligheder - hvor mange mobiltelefonopkald fra unge i problemer kan man overkomme samtidig med, at man underviser (Katznelson, 2007)? Hvor alvorlige sanktioner skal iværksættes over for elever der ikke passer skolen? I hvilken grad og på hvilke måder skal det sociale arbejdes sigte være at understøtte uddannelse? Disse spørgsmål viser blot nogle af de problemstillinger, der optager medarbejderne på en erhvervsuddannelse eller i det sociale arbejde.

I ULE-projektet vil vi tage udgangspunkt i møderne mellem unge, uddannelse og socialt arbejde. Vi vil undersøge de problemforståelser, modsætninger og dilemmaer der kendetegner den daglige praksis i hhv. erhvervsuddannelserne og det sociale arbejde. Vi vil opsøge og invitere de unge til at bidrage med deres oplevelser af vanskeligheder

og potentialer i deres hverdagsliv. På tværs af praksis vil vi skabe viden om og udvikle nye rammer for, hvordan erhvervsuddannelser og socialt arbejde kan understøtte og skabe nye muligheder for (sårbare) unge.

Deltagerorienteret udvikling

ULE-projektet arbejder med udvikling, der netop bygger på de erfaringer og den viden, som de konkrete aktører i feltet har og som kobler sig til deres hverdagspraksis. Konkret betyder det, at vi i projektet arbejder *deltagerorienteret* gennem inddragelse af de professionelle og frivillige aktører, som arbejder med de unge både i og udenfor erhvervsuddannelserne – dvs. lærere, kommunale medarbejdere og ressourcepersoner fra forenings- og erhvervsliv. Det er også en vigtig del af projektet at inddrage de unge selv. Disse forskellige deltagere er med til at formulere både problemerne, målsætningerne og metoderne for de nye tiltag, som projektet udvikler. Alle deltagere må derfor være parate til at udfordre deres egne perspektiver og forståelser af projektets genstande – dvs. unge, uddannelse og ungdomsliv. Derfor er et yderligere mål med projektets arbejdsformer at understøtte en åben udforskning af relationerne mellem unge, uddannelse og

ungdomsliv - så projektet også producerer ny forskningsmæssig viden på dette område.

Med denne tilgang lærer projektet sig op af forskellige *aktionsforsknings- og parcipatoriske tilgange*, der teoretisk og praktisk sammenknytter dels deltagerorientering og udvikling, dels udvikling og vidensproduktion (Nielsen, 2005, Nielsen & Nielsen, 2005).

Den bærende arbejdsform i projektet er udviklings- og refleksionsværksteder. I værkstederne tager arbejdet altid afsæt i deltagerne konkrete erfaringer og daglige praksis og skaber således plads til forskelligartede perspektiver på og forestillinger om, hvad der er på spil. Deltagernes erfaringer og viden

udforskes, analyseres og udfordres i værkstederne – dels i kraft af mødet med hinanden, dels gennem forskellige øvelser og dels gennem indspil fra de involverede forskere.

Deltagerne udvikler på denne baggrund konkrete tiltag, som de efterfølgende afprøver i praksis. I senere værksteder bearbejdes erfaringerne med afprøvningerne med henblik på fortsat udvikling og kvalificering af tiltagene.

Værkstederne er således på den ene side tæt forbundet til den daglige praksis som et rum, hvor konkrete handlinger planlægges og erfaringer bearbejdes. Samtidig er værkstederne også tænkt som et midlertidigt frirum, hvor deltagerne erfaringer diskuteres i en anden slags forum og på nogle andre måder, end det er muligt i en travl hverdag - og hvor hverdagserfaringer sættes i forhold til forskningsmæssig viden om området.

Litteratur

- Baumann, Zygmund (2002): Fællesskab – en søgen efter tryghed i en usikker verden, Hans Reitzels Forlag
- Beck, Ulrich (1997): Risikosamfundet – på vej mod en ny modernitet, Hans Reitzels Forlag.
- Bourdieu, Pierre (2006): Forms of Capital. I: Lauder, Hugh et al (ed): Education, Globalization and Social Chang, Oxford University Press.
- Davies, Bronwyn & Harré, R (1997): Positioning: The discursive Production of selves
- Drotner, Kirsten (1999): Unge, medier og modernitet – pejlinger i et foranderligt landskab, Borgen/Medier.
- Erikson, Erik H. (1971): Identitet, ungdom og kriser, Hans Reitzels Forlag.
- Friebel, Harry (1983): Jugend: Individuelle Erfahrung und gesellschaftliche Prägung – Sozialwissenschaftliche Jugendforschung. In: Friebel, Harry (Hrsg): Von der Schule in den Beruf, Westdeutscher Verlag.
- Furlong, Andy and Fred Carmel (1999): Changing Context of Youth: Individualization, Risk and Transition. In: Puuronen, Vera (ed): Youth in everyday life context, University of Joensuu.
- Hjorth-Madsen, Peder (2011): Skolekulturens selvfølgeligheder – når den daglige praksis får betydning for fastholdelse og frafald. I: Jørgensen, Christian Helms (red): Frafald i erhvervsuddannelserne, Roskilde Universitetsforlag.
- Illeris, Knud m.fl. (2002): Ungdom, identitet og uddannelse, Roskilde Universitetsforlag.
- Jensen, Torben Pilegaard og Britt Larsen (2011): Hvem falder fra – spiller skolen nogen rolle? I: Jørgensen, Christian Helms (red): Frafald i erhvervsuddannelserne, Roskilde Universitetsforlag.
- Jørgensen, Christian Helms (2011): Frafald i erhvervsuddannelserne, Roskilde Universitetsforlag.
- Kaspersen, Lars Bo og Anders Blok (2011): Teorisynteser og nybrud i moderne sociologi. I: Andersen, Heine: Sociologi – en grundbog til et fag, Hans Reitzels Forlag.
- Katznelson, Noemi (2007): De måske egnede på erhvervsuddannelserne – om frafald og fastholdelse af udsatte unge, Erhvervsskolernes Forlag.
- Koudahl, Peter (2004): Den gode erhvervsuddannelse. En analyse af relationerne mellem uddannelsespolitisk tænkning og elever i erhvervsuddannelserne. Ph.d. afhandling, Forskerskolen i livslang læring, Roskilde Universitet.
- Kryger, Niels (1987): De skrappe drenge, Unge Pædagoger.
- Langager, Søren (2007): Psykisk sårbare unge i individualiseringens tidsalder, Ungdomsliv og Fritid, unge med sindslidelse, Socialt Udviklingscenter.
- Larsen, Jette m.fl. (2003): Ungdannelse til uddommen, Dansk Pædagogisk Tidsskrift nr. 2.
- Larsen, Lene (2003): Unge, livshistorie og arbejde, Roskilde Universitetscenter.
- Larsen, Lene (2012): Når uddannelse bliver til socialt

- arbejde, Dansk Pædagogisk Tidsskrift nr. 1.
- Mørch, Sven (1985): At forske i ungdom. Et socialpsykologisk essay, Rubikon.
- Mørch, Sven (2010): Ungdomsforskningen som perspektiv og mulighed, Psyke & Logos nr. 1.
- Nielsen, Jens Christian m.fl. (red) (2010): Den svære ungdom. 10 eksperter om unges trivsel og mistrivsel, Hans Reitzels Forlag.
- Nielsen, Kurt Aagaard (2005): Aktionsforskningens videnskabsteori. I: Fuglsang, Lars og Poul Bitsch Olsen (red): Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne, Roskilde Universitetsforlag.
- Nielsen, Kurt Aagaard og Birger Steen Nielsen (2005): Kritisk utopisk aktionsforskning. Demokratisk naturforvaltning som kollektiv dannelsesproces. I: Jensen, Torben Bechmann og Gerd Christensen (red): Psykologiske & pædagogiske metoder – kvalitative og kvantitative forskningsmetoder i praksis, Roskilde Universitetsforlag.
- Pless, Mette (2009): Udsatte unge på vej i uddannelsessystemet, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole.
- Salling, Olesen Henning (2011): Uddannelse: Samfundsmæssig menneskeproduktion. I: Andersen, Heine (red): Sociologi – grundbog til et fag, Hans Reitzels Forlag.
- Walther, Andreas et al (eds)(2006): Participation in Transition. Motivation of Young Adults in Europe for Learning and Working, Peter Lang.
- Willis, Paul (1977): Learning to Labor – How working class kids get working class jobs, New York: Columbia University Press.
- Wulf-Andersen, Trine (2004): Positioneringsmuligheder og social integration i et særligt støtteboligtildbud. Forskerskolen I Livslang Læring, RUC.
- Wyn, Johanna and Peter Dwyer (2000): New Patterns of Youth Transition in education. In: International Social Science Journal, no 164: Youth in Transition.
- Ziehe, Thomas & Herbert Stubenrauch (1983): Ny ungdom og usædvanlige læreprocesser, Politisk Revy.
- Ziehe, Thomas (1989): Ambivalenser og mangfoldighed, Politisk Revy.
- Ziehe, Thomas (2004): Øer af intensitet i et hav af rutine, Politisk Revy.

DEN EUROPÆISKE UNION

Den Europæiske Socialfond

Vi investerer i din fremtid